

Експертний центр з прав людини
Міжнародний фонд «Відродження»

Звіт за результатами дослідження

**ОЦІНКА МОЖЛИВОСТІ
ІНТЕГРАЦІЇ ВРАЗЛИВИХ
ГРУП НАСЕЛЕННЯ В ЖИТТЯ
ГРОМАДИ М. ПОЛТАВИ
ЗАДЛЯ СТВОРЕННЯ
БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА**

Київ
2018

Автори

Злата Швець,

соціолог Експертного центру
з прав людини

Юрій Белоусов,

виконавчий директор
Експертного центру
з прав людини

Дослідження проведено за фінансової підтримки програмної ініціативи
«Громадське здоров'я» Міжнародного фонду «Відродження»

ЗМІСТ

Вступ та методологія дослідження	4
1 Ідентифікація соціальних груп, які вважаються в громаді такими, що несуть загрозу/ризик безпеці	7
2 Загрози/ризик, що несуть представники певних соціальних груп, на думку громади	11
3 Загрози/ризик, яких зазнають окремі соціальні групи з боку громади	27
4 Рівень соціальної дистанції між представниками окремих соціальних груп та громадою	33
5 Варіанти усунення загроз/ризиків безпеки, з урахуванням можливості залучення окремих соціальних груп	37
Висновки та рекомендації	51

У нас у країні до таких людей думка сформована давно. Я вважаю, що їх не сприймають взагалі. Це або бандити, або зlodії, кradії. До них агресивне ставлення¹.

ВСТУП ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сьогодні в Україні безліч соціальних груп внаслідок свого вразливого становища позбавлені можливості повноцінної інтеграції в життя громади. На заваді повноцінного включення окремих з цих груп є й те, що вони сприймаються громадою як реальна чи потенційна загроза своїй безпеці.

Відсутність ініціатив, спрямованих на підтримання безпеки, що включали б компонент залучення таких груп, посилюють проблему їх ізоляції та нарощують рівень напруженості, ворожнечі й почуття небезпеки в громаді та суспільстві загалом.

У цьому контексті важливо визначити соціальні групи, які громада вважає загрозованими, оцінити ступінь реальності таких загроз, а також визначити шляхи інтеграції представників цих груп у життя громади, що своєю чергою сприятиме покращенню рівня безпеки на її території.

З урахуванням зазначеного, головна **мета дослідження** полягає в оцінюванні можливості інтеграції вразливих груп населення в життя громади м. Полтави задля створення безпечного середовища.

У межах дослідження шляхом анкетного опитування вивчено думку 1204 жителів м. Полтави, а також проведено 5 інтерв'ю (начальник відділу комунікації ГУНП в Полтавській області; заступник начальника управління превентивної діяльності ГУНП в Полтавській області; заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів; голова громадського формування з охорони громадського порядку «Полтавська Січ»; голова Асоціації ОСББ) та 5 фокус-груп (члени ГО «Світло Надії»; поліцейські; наркозалежні особи; голови ОСББ; освітяни).

¹ Витяг із фокус-групи з поліцейськими м. Полтава.

Вивчення думки жителів м. Полтави

1204
анкети

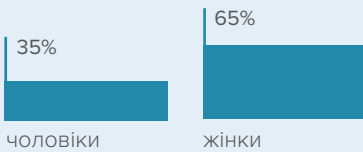

5
інтерв'ю

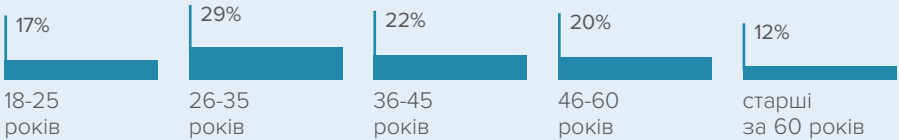

5
фокус-груп

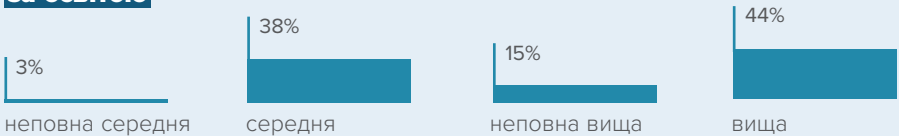
за статтю

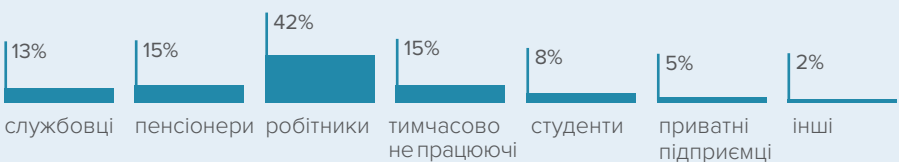
за віком

за освітою

за родом зайнятості

Опитані під час анкетування респонденти розподілилися таким чином:

- **за статтю:** чоловіки – 35%, жінки – 65%;
- **за віком:** 18-25 років – 17%, 26-35 років – 29%, 36-45 років – 22%, 46-60 років – 20%, старші за 60 років – 12%;
- **за освітою:** неповна середня – 3%, неповна вища – 15%, середня – 38%, вища – 44%;
- **за родом зайнятості:** службовці – 13%, пенсіонери – 15%, робітники – 42%, тимчасово не працюючі – 15%, студенти – 8%, приватні підприємці – 5%, інші – 2%.

Предметом дослідження є думка населення м. Полтави, а також окремих професійних та соціальних груп щодо наявних у громаді загроз безпеки та можливостей їх усунення, зокрема із залученням до ініціатив представників вразливих груп.

1

ІДЕНТИФІКАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ
ГРУП, ЩО ВВАЖАЮТЬСЯ
В ГРОМАДІ ТАКИМИ,
ЩО ЗАГРОЖУЮТЬ/СТВОРЮЮТЬ
РИЗИКИ БЕЗПЕЦІ

Переважна більшість полтавчан загалом вважають своє місто безпечним (рис. 1). Проте 90% опитаних жителів міста зазначили, що в Полтаві є певні соціальні групи, які загрожують безпеці.

При цьому 62% респондентів назвали такою групою наркозалежних осіб.

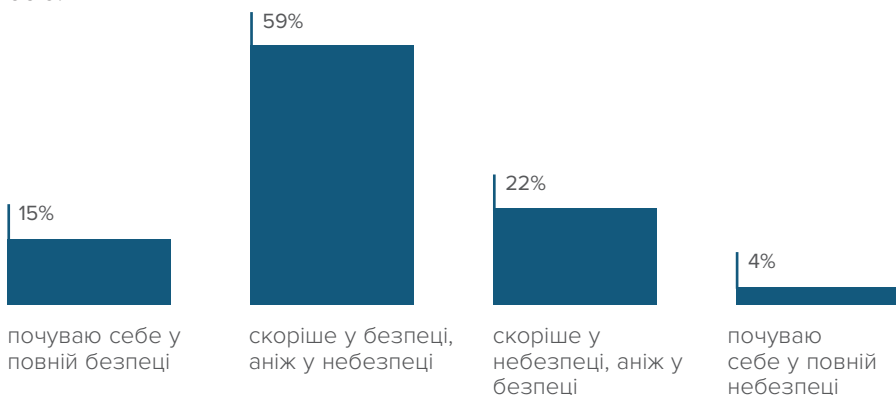

Рис. 1

Рівень відчуття безпеки у місті

Це наркозалежні. В нашому місті це проблема, оскільки люди під впливом наркотиків, як правило, вчиняють багато правопорушень, злочинів, тому це є проблема².

28% жителів міста вважають, що небезпеку також становлять особи, звільнені з місць позбавлення волі.

Інша група – це бувші засуджені різного рівня, починаючи з тих, хто мав одну «ходку», і виходячи, розповідають, що вони великі «вори в законі», закінчуючи реальними кримінальними авторитетами, які вже закріпилися та впливають на думку різних соціальних прошарків³.

Майже 15% полтавчан зазначили інші групи, які вважають загрозливими, і більшість з них віднесла до таких осіб залежних від алкоголю або ж тих, хто перебуває у стані алкогольного сп'яніння (зокрема молодь, водії) – 5%.

² Витяг із фокус-групи з поліцейськими м. Полтава.

³ Витяг із інтерв'ю з головою громадського формування з охорони громадського порядку «Полтавська Січ».

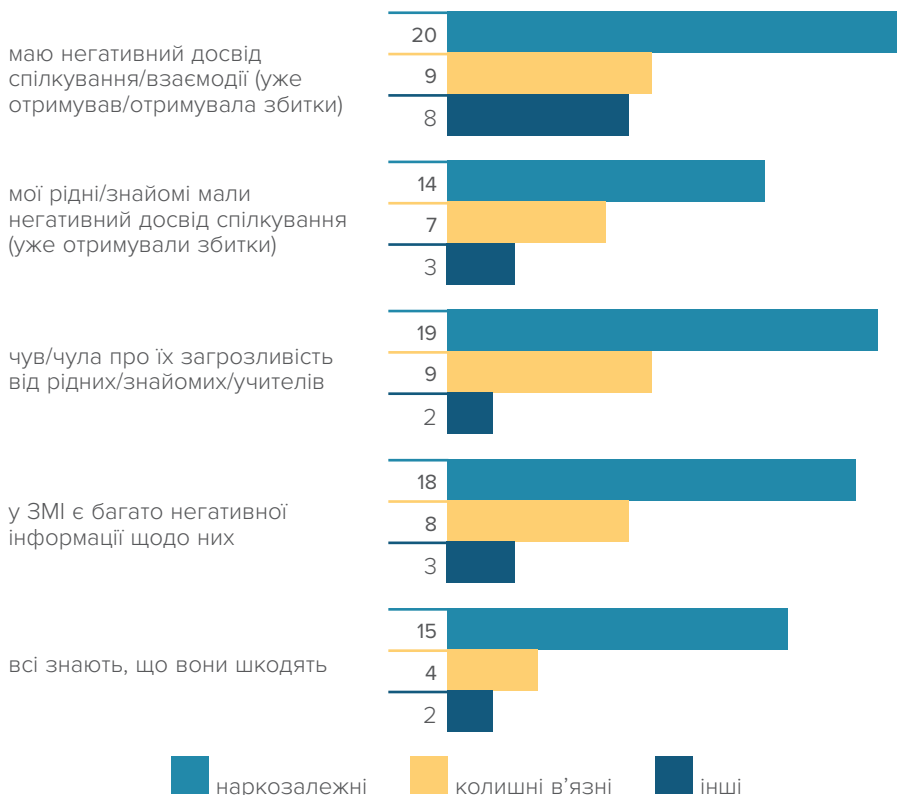

Рис. 2

Чому громада бачає загрози у названих групах

Частина опитаних зазначили, що побоюються представників молоді з девіантною поведінкою – 2%.

Також це рідкі індивіди – гопники, які особо не організовані, вони можуть об'єднуватися в групи від 1 до 4 суб'єктів, вони існують як загроза, з ними потрібно працювати, визначати який вплив на них можна застосувати⁴.

Під час інтерв'ю голова громадського формування з охорони громадського порядку «Полтавська Січ» звернув увагу й на окремих представників радикально налаштованих футбольних фанатів («ультрас»), які також становлять загрозу безпеці мешканців.

⁴ Там само.

Дослідження показало, що суттєво впливають на думку громади щодо загрози зазначених соціальних груп ЗМІ, а також поширена суспільна думка та ставлення до них (80%).

Проте 61% жителів міста все ж або мають особистий негативний досвід взаємодії з представленими групами, або ж такий досвід мали їхні рідні/знайомі (див. рис. 2).

2

ЗАГРОЗИ/РИЗИКИ,
ЩО СТАНОВЛЯТЬ
ПРЕДСТАВНИКИ ПЕВНИХ
СОЦІАЛЬНИХ ГРУП,
НА ДУМКУ ГРОМАДИ

У межах дослідження ми спробували оцінити думку мешканців громади щодо конкретних загроз, які, на їхню думку, несуть згадані соціальні групи, а також оцінити реальність цих загроз.

Наркозалежні особи

Понад 50% опитаних жителів міста вважають, що основною загрозою, яку становлять наркозалежні особи, є скоєння крадіжок та грабежів;

Вони постійно скоюють майнові злочини. Тілесні ушкодження значно менше, сімейні сварки значно менше, але крадіжки часто, також псування майна, якщо крадіжка не сталася⁵.

42% опитаних бояться бути зараженими інфекційною хворобою від наркозалежних.

28% вважають, що наркозалежні вчиняють розбійні напади, а 21% – що вуличні бійки.

24% респондентів зазначили, що наркозалежні часто стають суб'єктами пошкодження чужого майна (приватного чи комунального);

Таблиця 1

Наявність/відсутність негативного досвіду взаємодії респондентів з наркозалежними особами

Загроза	Вважають, що її становлять наркозалежні	Мають негативний досвід (особисто або рідні/знайомі)
Крадіжка/грабіж	51%	32%
Розбійний напад	28%	11%
Зараження важкою інфекційною хворобою	42%	1,5%
Бійка	21%	5%
Пошкодження майна	24%	16%
Вбивства	16%	Дані відсутні

⁵ Витяг із фокус-групи з поліцейськими м. Полтава.

Майже 16% переконані, що наркозалежні вчиняють вбивства (див. табл. 1).

Аналіз безпосереднього досвіду контактів мешканців громади з наркозалежними особами виявив дещо іншу картину загроз, що становлять представники цієї соціальної групи для громади.

У таблиці 1 ми спробували проаналізувати відповіді респондентів щодо кожної із загроз, які, на їхню думку, можуть становити наркозалежні залежно від особистого досвіду спілкування мешканців з цією соціальною групою.

Як можна побачити з аналізу наведених даних, мешканці стикаються майже з усіма згаданими загрозами з боку наркозалежних осіб. Проте рейтинг цих загроз та їх поширеність доволі сильно відрізняється від уявлення громадян, які не стикалися з цією соціальною групою.

Так, наприклад, у межах опитування не виявлено жодного відомого для громади м. Полтави випадку, коли наркозалежний скоїв убивство. Окрім того, із загрозою зараження важкою інфекційною хворобою стикнулися 1,5% опитаних, тоді як 42 % респондентів зазначили її як найбільшу загрозу.

Значно нижчими є й показники щодо насильницьких злочинів та правопорушень, таких як розбійні напади та бійки.

Доволі високими є показники щодо майнових злочинів, що може свідчити про реальність цієї загрози. Однак варто брати до уваги той факт, що на відсоток сприйняття загроз може впливати й суб'єктивна оцінка потерпілим стану правопорушника як особи, що перебуває під дією саме наркотичних речовин. Адже, зокрема, розмежувати стан наркотичної та алкогольної залежності далеко не завжди легко.

Крім того, більшість майнових злочинів вчиняється в умовах неочевидності – тобто особу не застають на місці вчинення злочину. Відтак потерпілий може вважати, що крадіжку вчинила саме наркозалежна особа через поширеність певних стереотипів у громаді.

Особи, звільнені з місць позбавлення волі

Серед найбільш поширених загроз своїй безпеці, що асоціюються у громадян з колишніми в'язнями, можна виділити:

- крадіжки/грабежі (23% опитаних);
- розбійні напади (18%);
- вуличні бійки (14%);
- пошкодження майна (13%);

- вбивства (12%);
- важкі інфекційні хвороби (9%).

Бувші засуджені – це квартирні крадіжки, злом автомобілів, крадіжки акумуляторів, угони. Тобто тут більш систематичний направлений бізнес-процес. Можливо, це ще вуличні травми звичайних людей середньої важкості, з мотивами пограбувань тощо⁶.

Аналізуючи дані дослідження, можна дійти висновку, що масштаби загроз, які становлять особи, звільнені з місць позбавлення волі, дещо перебільшені. Наприклад, у межах опитування не виявлено жодного відомого для громади м. Полтави випадку, коли колишній в'язень скоїв убивство. Окрім того, зараженими важкою інфекційною хворобою стали 3 особи зі 111, які винесли цю загрозу як основну (див. табл. 2).

Таблиця 2

Наявність/відсутність негативного досвіду взаємодії респондентів з особами, звільненими з місць позбавлення волі

Загроза	Вважають, що її становлять особи, звільнені з місць позбавлення волі	Мають негативний досвід (особисто або рідні/знайомі)
Крадіжка/грабіж	23%	16%
Розбійний напад	18%	6%
Зараження важкою інфекційною хворобою	9%	0,2%
Бійка	14%	2%
Пошкодження майна	13%	7%
Вбивства	12%	Дані відсутні

Також нижчими є показники щодо насильницьких злочинів та правопорушень, таких як розбійні напади та бійки.

⁶ Витяг з інтерв'ю з головою громадського формування з охорони громадського порядку «Полтавська Січ».

Водночас доволі високими, як й у випадку з наркозалежними особами, є показники щодо майнових злочинів – крадіжки, грабежі, пошкодження майна.

Інші категорії осіб

Загрози з боку інших категорій осіб (переважно алкозалежні особи та особи, що перебувають у стані алкогольного сп'яніння, девіантна молодь) громада міста пов'язує зі скоєнням майнових злочинів (крадіжки/грабежі – 8%), вуличними бійками – 7%, пошкодженням майна – 6% та розбійними нападами – 6% (табл. 4).

Таблиця 3

Наявність/відсутність негативного досвіду взаємодії респондентів з іншими представленими категоріями осіб

Загроза	Вважають, що її становлять особи, звільнені з місць позбавлення волі	Мають негативний досвід (особисто або рідні/знайомі)
Крадіжка/грабіж	8%	6%
Розбійний напад	6%	4%
Зараження важкою інфекційною хворобою	3%	0,1%
Бійка	7%	3%
Пошкодження майна	6%	3%
Вбивства	3%	Дані відсутні

Як можна побачити з наведених даних, показники реальності загроз майже відповідають їх суб'єктивному сприйняттю мешканцями громади. Як й у випадку з попередніми соціальними групами, суттєва різниця простежується щодо такої загрози, як зараження важкою інфекційною хворобою.

Зазначаючи загрози, що можуть становити для мешканців представники «ультрас», керівник громадського формування з охорони громадського порядку «Полтавська Січ» висловив думку про те, що вони небезпечні своєю згуртованістю і за винагороду можуть створювати безлади на

публічних заходах міста. Окрім того, бійки для них є способом вирішення непорозумінь та відстоювання інтересів членів субкультури.

Ультрас – окремої ідеї, окрім футбольної, у них немає, але існує згуртованість, коли стосується бійок та відстоювання інтересів одного з членів субкультури. Друга небезпека полягає в тому, що цих хлопців можна привабити матеріальними засобами для виконання якихось задач, пов'язаних із політичними настроями, оскільки вже є сформована сила, яку можна направити, проплативши. Вони важко управляються, але легко мотивуються. Їх зібрали ідеєю любові до футболу, вони, як правило, хлопці не бідні, але певною сумою їх можна мотивувати⁷.

⁷ Там само.

3

ЗАГРОЗИ/РИЗИКИ,
ЯКИХ ЗАЗНАЮТЬ
ОКРЕМІ СОЦІАЛЬНІ ГРУПИ
З БОКУ ГРОМАДИ

Наркозалежні особи

На думку 20% полтавчан, наркозалежні особи також піддаються утискам з боку громади. Насамперед це проявляється в тому, що суспільство ставиться до них із відразою. Також їх не працевлаштовують, що є проявом дискримінації відносно наркозалежних осіб (рис. 3).

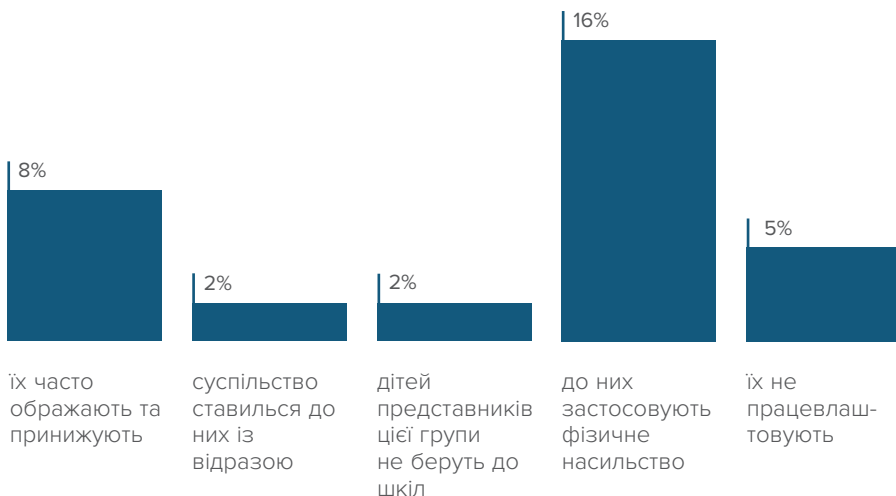

Рис. 3

Види утисків щодо наркозалежних осіб з боку суспільства

Під час фокус-групи наркозалежні особи звертали увагу на негативне ставлення до них з боку суспільства, що виражається в образах та приниженнях.

В супермаркетах, магазинах, якщо мене знають, на вулиці, ті молоді люди, з якими разом вирости, починають зараз ображати. Можуть сказати: «Йди звідси», до мого чоловіка: «Ти, наркоша»⁸.

Окрім того, наркозалежні скаржилися на упереджене ставлення з боку медиків.

⁸ Витяг із фокус-групи з наркозалежними.

Ставлення таке, що вони ніби не гидуєть, надають всі необхідні послуги, але ставлення відчувається. У мене була з ногою проблема, а лікар каже: Ти радій, що в тебе взагалі 2 ноги, бо таке життя прожила. Я перевела це на жарт, а можна було інакше реагувати.

Вони не хочуть зв'язуватися з наркоманами.

Перше питання: «У вас гроші є?». Стереотипне уявлення, що якщо наркоман, то є ВІЛ, гепатит, грошей немає⁹.

Особи, звільнені з місць позбавлення волі

12% опитаних зазначили, що особи, звільнені з місць позбавлення волі, піддаються утискам з боку суспільства. Насамперед це виявляється у проблемі працевлаштування.

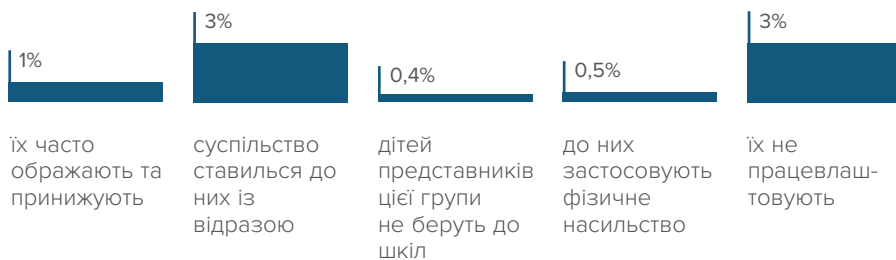

Рис. 4

Види утисків щодо осіб, звільнених з місць позбавлення волі з боку суспільства

Колишніх в'язнів не бажають брати на роботу, оскільки роботодавці часто вбачають у них потенційних крадіїв. Кримінальне минуле залишає певний відбиток на людині, і суспільство бажає дистанціюватися від них.

Щодо тих, хто хоче працевлаштуватися, але не може, то тут, я вважаю, що є на ринку праці ті, хто не має судимості, то вони знаходять роботу. Але не кожен роботодавець, представник

⁹ Там само.

комерційної структури візьме до себе на роботу судимого, оскільки переживає за збереженість своїх матеріальних статків, намагається уникнути різних інцидентів. Вже є упереджене ставлення¹⁰.

Окрім того, прояви упередженого ставлення з боку суспільства проявляються у відразливому ставленні.

¹⁰ Витяг із інтерв'ю з головою громадського формування з охорони громадського порядку «Полтавська Січ».

4

РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНОЇ
ДИСТАНЦІЇ
МІЖ ПРЕДСТАВНИКАМИ
ОКРЕМИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП
ТА ГРОМАДОЮ

Для вимірювання рівня соціальної дистанції під час дослідження використовувалася шкала Богардуса. За допомогою цього інструменту ми спробували дослідити, наскільки близько у своє житті мешканці громади готові допустити представників соціальних груп, яких вони вважають загрозовими для себе.

Рівень соціальної дистанції між представниками окремих соціальних груп та громадою вимірювався за такими показниками, як сприйняття як повноправного громадянина нашої країни, як колеги по роботі, як сусіда, як товариша та як родича.

Наркозалежні особи

70% з тих, хто вважає наркозалежних найбільш загрозовою групою, визнають, що вони є повноправними громадянами нашої держави, решта ж таку думку не поділяють (30%).

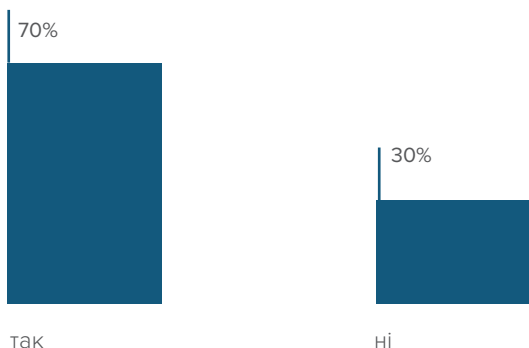

Рис. 5

Визнання наркозалежних як повноправних громадян нашої держави

Тобто третина опитаних мешканців громади фактично не вважають, що наркозалежні особи мають користуватися тим же переліком прав та свобод, що й решта громадян.

Як колеги по роботі наркозалежного прийняли б лише 11% опитаних. Небажання провадити спільну трудову діяльність з представниками цієї соціальної групи свідчить про значну соціальну дистанцію між наркозалежними та іншими членами громади. Як наслідок, це призводить до порушень трудових прав наркозалежних осіб. Своєю чергою непрацевлаштованість наркозалежних породжує інші супутні наслідки, зокрема у

виді погіршення криміногенної ситуації, що тільки поглиблює дистанцію між наркозалежними та громадою.

34% опитаних не дали однозначної відповіді на поставлене питання.

Цікавими виявилися відповіді респондентів на питання щодо готовності мати наркозалежну особу як сусіда. Понад половину опитаних тією чи іншою мірою готові бачити наркозалежних як своїх сусідів. Так, зокрема, кожен п'ятий респондент (22%) з опитаних не заперечує проти такого сусідства, ще 38% відповіли, що можливо сусідство з такими людьми не створило б проблем.

Водночас доволі значна частка мешканців (40%) не бажає бачити наркозалежну особу своїм сусідом.

Проте найбільша соціальна дистанція простежується у питаннях дружби та родинних стосунків. Так, переважна більшість опитаних (63%) точно б не стали товаришувати з наркозалежними. Лише 7% зазначили, що приймають їх як товаришів, решта ж 30 % – не змогли визначитися із відповіддю.

56% респондентів категорично не бажають бачити наркозалежну особу серед своїх родичів, 36% не впевнені у своїй позиції і лише 7% прийняли б його/її як дружину/чоловіка, зятя/невістку тощо.

Із наведених даних можна зробити висновок, що в місті Полтава досить велика дистанція між наркозалежними особами та громадою. Значна частина жителів не бажають з ними взаємодіяти, бачити як своїх близьких, друзів чи сусідів, а третина опитаних навіть не вважає наркозалежних повноцінними громадянами нашої країни.

Така дистанція сприяє ізоляції цієї соціальної групи, а також її подальшій маргіналізації. Водночас третина жителів міста не мають визначеного ставлення до наркозалежних, значна частина громади приймає таких людей на різних рівнях соціальної взаємодії, що дає підстави вважати про наявність високих шансів на інтеграцію цієї соціальної групи в життя громади міста Полтави.

Особи, звільнені з місць позбавлення волі

82% респондентів, які вважають звільнених з місць позбавлення волі осіб небезпечними, готові визнати їх як повноправних громадян нашої країни. Проте лише 21% хотіли б працювати з колишніми в'язнями, 10% опитаних зазначили, що стали б товаришувати з такою особою, 14% – прийняли б колишнього в'язня до родини (рис. 6).

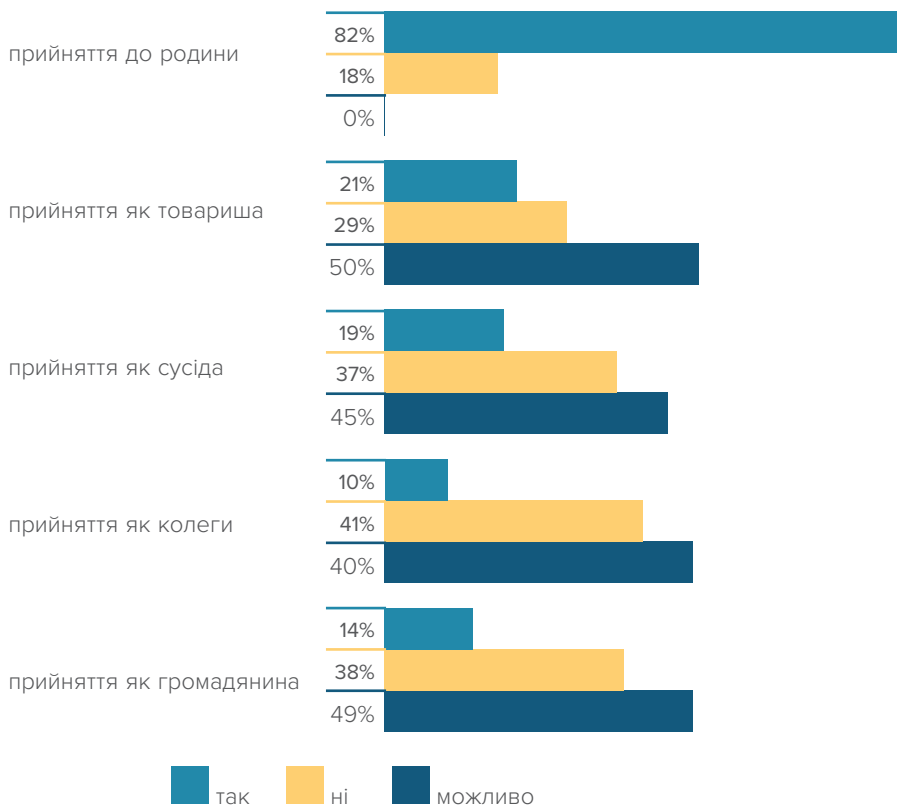

Рис. 6

Прийняття громадою осіб, звільнених з місця позбавлення волі

Варто також зазначити, що близько половини респондентів не мають чітко визначеного ставлення до цієї соціальної групи, відтак допускають можливість прийняття колишнього в'язня в усіх зазначених соціальних ролях, включаючи й члена родини.

Проте є й значний відсоток (від 30 до 40) респондентів, які не бажають підпускати колишніх в'язнів близько до себе.

5

ВАРІАНТИ УСУНЕННЯ
ЗАГРОЗ/РИЗИКІВ БЕЗПЕКИ,
З УРАХУВАННЯМ МОЖЛИВОСТІ
ЗАЛУЧЕННЯ ОКРЕМИХ
СОЦІАЛЬНИХ ГРУП

Наркозалежні особи

Найбільш дієвим способом зниження шкоди, яку можуть завдати громаді наркозалежні особи, є забезпечення для них належних умов життя (реабілітація, медична допомога, працевлаштування тощо) – так вважають 64% опитаних жителів міста.

Дієвим способом, на думку кожного четвертого опитаного мешканця, є й проведення заходів з превенції протиправних дій з боку наркозалежних. Однак 21% опитаних вважають ізоляцію наркозалежних від решти суспільства основним способом захисту від загроз з їх боку.

Можливість долучити наркозалежних до ініціатив, пов'язаних із забезпеченням безпеки у місті, допускають лише 10% жителів, 20% опитаних підтримують ідею залучення цих осіб до вже наявних соціальних програм як волонтерів.

Рис. 7

Варіанти усунення загроз безпеки з боку наркозалежних

На думку переважної більшості опитаних, основною сферою діяльності, до якої можуть бути залучені наркозалежні особи, є діяльність із забезпечення благоустрою міста (78%). Ще 14 % респондентів вважає, що наркозалежні особи можуть бути задіяні у наданні допомоги незахищеним верствам населення (людям похилого віку, особам з інвалідністю тощо).

Цікавими виявилися й відповіді мешканців на питання щодо форм залучення наркозалежних до згаданих видів діяльності. Так, зокрема, кожен третій респондент (32 %) вважає, що наркозалежні мають працювати на безоплатній основі, як волонтери. Водночас майже така ж частка опитаних (36 %) вважає, що наркозалежні мають працевлаштовуватися для здійснення цієї діяльності.

Кожен 10-й респондент вважає, що наркозалежні особи не мають залучатися до жодної зі сфер діяльності на рівні громади, що цілком корелюється із високим рівнем соціальної дистанції між громадою та наркозалежними особами.

Рис. 8

Сфери діяльності громади, до яких можна долучати наркозалежних

Близько половини опитаних мешканців не змогли надати відповідь на питання, чи готові наркозалежні особи залучатися до зазначених сфер діяльності.

Водночас кожен третій опитаний (30%) вважає, що наркозалежні особи не будуть намагатися стати корисними громаді. Основною причиною такої неготовності (див. рис. 9) респонденти вважають незацікавленість наркозалежних у такій діяльності.

Рис. 9

Чому на думку громади наркозалежні не залучатимуться до вказаних сфер діяльності

Серед інших причин також згадувалися спосіб життя представників цієї соціальної групи, що змушує їх залишатися «в тіні», а також відсутність підтримки наркозалежних з боку громади.

При цьому кожен 7-й опитаний вважає, що наркозалежні особи не здатні приносити користь.

Лише 13% опитаних зазначили, що готові були б долучитися до спільної діяльності з наркозалежними, втім 45% сказали категоричне «ні». 42% зазначили, що можливо б долучилися, що створює передумови для подальшої роботи над інтеграцією наркозалежних до життя громади та формування думки останньої з питань взаємодії з цією вразливою категорією осіб.

Серед тих, хто готовий взаємодіяти з наркозалежними, половина зазначила створення благоустрою міста (прибирання, фарбування, висаджування дерев тощо) як найбільш прийнятну спільну діяльність. 40% ініціативних громадян готові проводити просвітні заходи, а ще 20% разом із наркозалежними допомагати незахищеним верствам населення. У співвідношенні до загального числа респондентів це невелика кількість осіб, але їх наявність свідчить про можливість налагодити таку спільну діяльність та долучати до неї решту жителів міста Полтави.

Одним із дієвих способів зниження рівня небезпеки, що можуть становити наркозалежні особи, є проведення реабілітаційних заходів, які б сприяли їх ресоціалізації. Задля забезпечення ефективної реалізації таких заходів на рівні громади може бути створений Центр реабілітації та ресоціалізації наркозалежних осіб.

На думку 75% опитаних, такий Центр дав би можливість вирішити проблему наркоманії та зменшити загрози безпеці міста, ще 14% хотіли б отримати більше інформації про таку ініціативу, і лише 5% негативно відреагували, не підтримуючи ідею створення такого Центру.

За результатами дослідження розроблено загальну Концепцію Центру реабілітації та ресоціалізації наркозалежних осіб, що може бути використана при впровадженні подібних ініціатив на рівні громади (див. схема 1).

Центр має бути стаціонарним та включати можливість проживання там наркозалежних на період реалізації перших трьох етапів (медична, психологічна, духовна допомога).

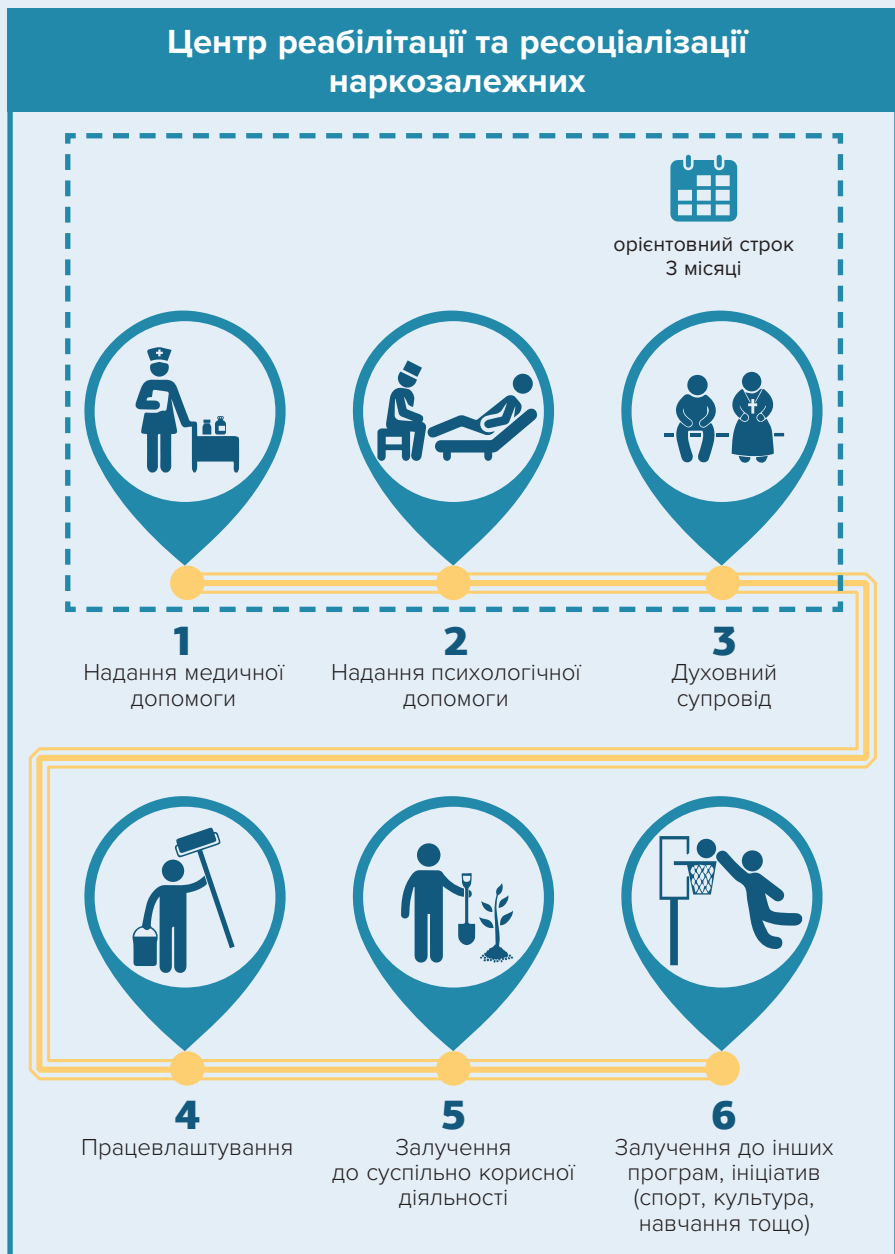
Медична допомога

Медична допомога має бути першою і обов'язковою складовою.

Психологічна допомога має йти як разом із медичною, оскільки людина під час детоксикації та інших медичних заходів перебуває у стресовому стані, так і бути складовою всього процесу реінтеграції наркозалежних.

Схема 1

Алгоритм діяльності Центру реабілітації та ресоціалізації наркозалежних

Духовний супровід

У підтримці духовенства наркозалежні вбачають чи не єдину можливість для наркозалежного позбутися хвороби. Духовний супровід також включає в себе наявність наставника – людини, яка вже поборолала залежність та може стати прикладом для інших, хто на шляху одужання.

Працевлаштування

Однією з ключових складових соціалізації/ресоціалізації особи є її участь в діяльності соціальних інститутів. Таким чином, працевлаштування, особа набуває певної соціальної ролі, перебуває у соціальній групі, де складаються сталі зв'язки. Це інтегрує/реінтегрує людину в соціум.

Окрім того, проблема із працевлаштуванням раніше була зазначена як одна із основних причин загроз для громади з боку наркозалежних, тож завдяки можливості таким людям заробляти собі на життя ризики крадіжок та інших майнових злочинів суттєво знизяться.

Важливо, що працевлаштування має бути на пізнішому етапі, коли наркозалежний отримує належну медичну та психологічну допомогу, а також матиме духовний супровід, щоб він був готовий повернутися в соціум та втриматися від спокуси знову вживати наркотики.

Залучення до суспільно корисної діяльності

Оскільки сьогодні багато людей зневірені в тому, що наркозалежні особи можуть бути корисними для суспільства, їх участь у різного роду ініціативах може вплинути на формування позитивного сприйняття громадою цієї соціальної групи та зменшити рівень соціально-психологічної дистанції. Наркозалежні, своєю чергою, за рахунок спільної участі у створенні суспільних благ відчуватимуть себе потрібними та включеними у діяльність громади, що безумовно сприятиме їх інтеграції в життя громади, а також позитивно впливатиме на загальний рівень безпеки у місті.

Залучення до інших програм, ініціатив

Спортивні, культурні, просвітницькі та інші заходи безумовно впливають на розвиток особистості, формують захоплення, хобі та займають вільний час людини корисними справами. Також участь наркозалежних у таких заходах підсилює їх інтеграцію в життя громади.

Особи, звільнені з місць позбавлення волі:

Забезпечення належних умов життя, превенція правопорушень, а також залучення до вже наявних соціальних програм як волонтерів є

найбільш оптимальними шляхами вирішення проблем безпеки, що створюють представники цієї групи – так вважають мешканці громади, які відзначили цю соціальну групу як загрозу для своєї безпеки (рис. 10).

Рис. 10

Варіанти усунення загроз безпеки з боку осіб, звільнених з місць позбавлення волі

Водночас, як й у випадку із наркозалежними особами, певний відсоток мешканців (у даному випадку кожний 7-й) єдиним шляхом вирішення проблем безпеки вважає ізоляцію її потенційних носіїв від громади.

Повертаючись до питань залучення колишніх в'язнів до різного роду ініціатив, варто відмітити, що, на думку більшості опитаних (75%), основним видом діяльності на рівні громади має бути їх участь у благоустрої міста, а також наданні допомоги незахищеним верствам населення (рис. 11).

Цікаво, що 18% з числа тих, хто вважає осіб, звільнених з місць позбавлення волі, небезпечними, пропонують долучати їх до діяльності, пов'язаної із забезпеченням безпеки міста.

Серед форм залучення до зазначеної діяльності найпершою респонденти обрали «працевлаштований робітник» (59%), що свідчить про розуміння значною частиною мешканців громади важливості працевлаштування як запоруки реінтеграції осіб, звільнених з місць позбавлення волі, та превенції протиправних дій з їх боку.

Водночас кожен третій опитаний (33%) вважає, що така діяльність має здійснюватися на волонтерських засадах. Більш того, 28% опитаних вважає, що до зазначених сфер діяльності колишніх ув'язнених потрібно долучати примусово.

12% респондентів переконані, що особи, звільнені з місць позбавлення волі, не готові долучатися до суспільно корисної діяльності, оскільки їм це не цікаво. Ще 54% не змогли відповісти на це питання.

Рис. 11

Сфери діяльності громади, до яких можна долучати осіб, звільнених з місць позбавлення волі

Водночас 34% вважають, що колишні в'язні охоче долучатимуться до суспільно корисної діяльності.

50 % опитаних також не змогли відповісти на питання, чи готові вони долучатися до спільної з колишніми в'язнями діяльності. Кожен третій респондент з тих, хто вважає колишніх в'язнів загрозою своїй безпеці, не бажає брати участь у жодних спільних з ними видах діяльності. Водночас кожен 6-й з опитаних цієї групи готовий співпрацювати з колишніми в'язнями у таких напрямках:

- 1.. Допомога незахищеним верствам населення;
2. Створення благоустрою міста;
3. Проведення просвітніх заходів.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Загалом громада міста Полтави вважає своє місто безпечним. Проте, на думку мешканців, є певні соціальні групи, що становлять небезпеку. До таких груп громада відносить нарко- та алкозалежних осіб, колишніх в'язнів, молодь з девіантою поведінкою, радикально налаштовані угруповання.

Дослідження виявило наявність певних стереотипів щодо зазначених груп, зокрема в частині реальності загроз, що вони становлять для громади. Так, зокрема, чи не найбільшою загрозою з боку наркозалежних та колишніх в'язнів громада вважає поширення ними важких інфекційних хвороб. Проте дані дослідження свідчать, що відсоток реальних постраждалих від цієї загрози мінімальний.

Аналіз реального досвіду негативної взаємодії мешканців громади з представниками зазначених соціальних груп свідчить про те, що найбільш поширеною загрозою з їх боку є вчинення майнових злочинів (крадіжок та грабежів), значно менш поширеними є випадки вчинення наркозалежними особами та колишніми в'язнями розбійних нападів та втягування в бійки.

Варто додати, що при оцінюванні масштабів загроз необхідно врахувати й той факт, що більшість майнових злочинів вчиняється в умовах неочевидності – тобто особу не застають на місці вчинення злочину. Відтак потерпілий може вважати, що крадіжку вчинила саме наркозалежна особа чи колишній в'язень через поширеність певних стереотипів у громаді.

На сприйняття загрози може впливати й суб'єктивна оцінка потерпілим стану правопорушника як особи, що перебуває під дією саме наркотичних речовин. Адже, зокрема, розмежувати стан наркотичної та алкогольної залежності далеко не завжди легко.

Внаслідок формування у свідомості мешканців громади подібних уявлень щодо небезпеки зазначених соціальних груп, що базуються як на реальних фактах, так і на певних стереотипах, між ними та мешканцями наявна значна соціальна дистанція. Більшість мешканців громади не

бажає контактувати з ними, бачити у ролі своїх сусідів, родичів та друзів, або ж навіть колег по роботі.

Варто додати, що нарко- та алкозалежні особи, особи, звільнені з місць позбавлення волі, також потерпають від стигматизації, проблем із працевлаштуванням, образ, фізичного насильства та дискримінації з боку громади.

Дистанціюючись від таких людей, громада створює умови для їх консолідації та укріплення зв'язків всередині цих груп, їх згуртованості та обмеженості певним (часто шкідливим для оточуючих) способом життя. Подібне сприйняття створює значні перешкоди на шляху повноцінної інтеграції цих соціальних груп у життя громади задля створення безпеки та добробуту в місті, призводить до ще більшої їх ізоляції.

Аналіз міжнародного досвіду засвідчує, що вирішити проблеми гарантування безпеки виключно репресивними методами не вдається. Відтак місцева громада має зрозуміти, що лише розпочавши відкритий діалог із представниками усіх без винятку соціальних груп, що сприймаються громадою як загроза, можна намітити шляхи вирішення цих проблем.

Як один із варіантів вирішення проблем наркозалежності, що знайшов підтримку й з боку самих наркозалежних осіб, громада м. Полтави бачить створення на своїй території спеціалізованого Центру реабілітації та ресоціалізації наркозалежних, що має надавати комплексу медико-соціальної та психологічної допомоги.

Важливим результатом дослідження є й виявлення факту відсутності у майже половини жителів міста сформованої думки/позиції щодо зазначених категорій осіб, що створює сприятливі умови для проведення заходів (наприклад, інформаційних кампаній за результатами спільної корисної діяльності тощо) з формування позитивного іміджу цих вразливих категорій.

